

Канцеларија за демократски институции и човекови права

**ПОРАНЕШНА
ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

**ПРЕДВРЕМЕНИ ПАРЛАМЕНТАРНИ
ИЗБОРИ
5 јуни 2011**

Конечен извештај на Набљудувачката мисија на изборите на
ОБСЕ/ОДИХР

Варшава
6 октомври 2011

СОДРЖИНА

I.	РЕЗИМЕ	1
II.	ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ	3
III.	ПОЛИТИЧКА ПОЗАДИНА	4
IV.	ЗАКОНСКА РАМКА И ИЗБОРЕН СИСТЕМ.....	5
A.	ЗАКОНСКА РАМКА	5
B.	ИЗБОРЕН СИСТЕМ	6
V.	ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА	7
VI.	РЕГИСТРИРАЊЕ НА ИЗБИРАЧИТЕ	8
VII.	РЕГИСТРИРАЊЕ НА КАНДИДАТИТЕ	9
VIII.	ИЗБОРНА КАМПАЊА	10
IX.	ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА.....	13
X.	МЕДИУМИ.....	15
A.	ОПШТ ПРЕГЛЕД	15
B.	ЗАКОНСКА РАМКА	16
B.	МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМИТЕ НА ОБСЕ/ОДИХР	17
XI.	УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ	18
XII.	УЧЕСТВО НА ЕТНИЧКИТЕ ЗАЕДНИЦИ.....	19
XIII.	ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ.....	20
XIV.	НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ	21
XV.	ДЕН НА ИЗБОРИТЕ.....	21
XVI.	НАСТАНИ ПО ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ	23
XVII.	ПРЕПОРАКИ	23
A.	ПРИОРИТЕТНИ ПРЕПОРАКИ.....	24
B.	ДОПОЛНИТЕЛНИ ПРЕПОРАКИ	25
	АНЕКС: КОНЕЧНИ РЕЗУЛТАТИ	28
	ЗА ОБСЕ/ОДИХР	29

ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ПРЕДВРЕМЕНИ ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ
5 јуни 2011

Конечен извештај на Набљудувачката мисија на изборите на ОБСЕ/ОДИХР¹

I. РЕЗИМЕ

По приемот на поканата од Министерството за надворешни работи на поранешната југословенска Република Македонија и врз основа на препораката од Мисијата за оценка на потребите, Канцеларијата за демократски институции и човекови права на ОБСЕ (ОБСЕ/ОДИХР) испрати Набљудувачка мисија за избори (НМИ) за предвремените парламентарни избори кои се одржаа на 5 јуни. Изборите беа оценувани врз основа на тоа дали се во согласност со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори, како и домашното законодавство. За набљудувањето на денот на изборите НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ги здружи своите напори со делегациите на Парламентарното собрание на ОБСЕ и Парламентарното собрание на Советот на Европа.

Во Изјавата за прелиминарните наоди и заклучоци, што беше објавена на 6 јуни, беше донесен заклучок дека „предвремените парламентарни избори беа натпреварувачки, транспарентни и добро спроведени во целата земја, иако одредени аспекти заслужуваат внимание.“ Таквите аспекти вклучуваат мерки за обезбедување соодветно одделување на државните од партиските структури, целосна ревизија на избирачкиот список, како и појаснување на одредени одредби од Изборниот законик. На денот на изборите, избирачите можеа слободно да го изразат својот избор во мирна атмосфера, покрај одредени неодговорни тврдења на политички партии за постоење неправилности.

Иако одредени одредби на Изборниот законик беа значително изменети два месеци пред изборите, а без поддршка од страна на опозицијата, таквиот Законик обезбедува цврста техничка основа за спроведување демократски избори, но ако истиот се применува на правичен и непристрасен начин. И покрај тоа, менувањето на законската рамка во период пред одржување на самите избори, не е во согласност со добрата изборна пракса бидејќи влијае врз навременото и доследно спроведување на законот. Таквата појава беше нагласена во текот на овие предвремени избори бидејќи најголем дел од изборните рокови беа скратени за по пет дена.

Ова беше особено значајно за гласањето вон земјата, кое за прв пат беше воведено во рамките на овие избори. Многу прашања поврзани со новите постапки останаа неразрешени, вклучително и прашањето на постапката на гласање на членовите на Избирачките одбори, надвор од земјата. Малиот број избирачи кои се регистрираа и гласаа во странство покренува прашања околу еднаквоста на гласовите во земја и надвор од неа.

Изборните комисии на сите нивоа, во најголем дел, работеа на колегијален и ефикасен начин. Седниците на Државната изборна комисија (ДИК) беа отворени за меѓународните и домашните набљудувачи, како и за медиумите. Гласањето во ДИК, по политички чувствителните прашања, честопати се спроведуваше според

¹ Извештајов исто така е достапен на македонски и албански јазик. Меѓутоа, англиската верзија е единствен официјален документ.

партиски линии, а во присуство на медиумите постоеше тенденција партиските поделби да бидат засилени. Покрај доцнењето за запазување на неколку изборни рокови, подготовките за изборите се спроведоа според планираното. Општинските изборни комисии (ОИК) ја информираа НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека средствата од ДИК, наменети за нив, пристигнале задоцнето, при што одредени претседатели на ОИК искористија сопствени средства за да го поддржат функционирањето на Општинските изборни комисии.

На овие избори околу 1,82 милиони граѓани имаа право на глас, од вкупно население од околу 2,05 милиони жители. Ваквите бројки доведоа до широко распространети сомнежи во врска со точноста на избирачкиот список. Одамна изречените препораки на ОБСЕ/ОДИХР и на Венецијанската комисија за спроведување целосна ревизија на избирачкиот список остануваат да важат.

Регистрирањето на кандидатите беше сеопфатно со што на електоратот му беше понуден разновиден избор, вклучително преку две големи коалиции, едната предводена од владејачката Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство, а другата пак од опозицискиот Социјалдемократски сојуз на Македонија, како и 16 други политички партии.

Слободите на изразување, движење и здружување беа почитувани, а кандидатите можеа слободно да ги спроведуваат своите кампањи. Изборите се одржаа во атмосфера на претходен бојкот на Собранието и на значителна недоверба меѓу владејачките и опозициските партии, која, одвреме-навреме, предизвикуваше користење разгорувачка реторика во текот на кампањата. Иако сите политички партии се обврзаа на спроведување демократски избори, без заплашувања, во целиот период постоеја обострани обвинувања за заплашување на гласачите и за злоупотреба на државните ресурси.

Неколку партии, спротивно на Изборниот законик, активно се промовираа себеси пред официјалниот почеток на изборната кампања. Кампањата беше смирена и очигледно дискретна, особено надвор од Скопје. Спроведувањето на изборните кампањи во најголем дел се состоеше од митинзи и помали собири низ целата земја. Постоеја извештаи за инциденти при што биле оштетени партиски штабови; меѓутоа, одреден број од таквите инциденти беа преувеличувани во очигледен обид да привлечат медиумско внимание.

Во текот на кампањата, постоеја случаи на недоволно одделување на државните од партиските структури, спротивно на став 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 г. Ова вклучуваше злоупотреба на државни ресурси за цели на кампањата и употреба на партиска реторика во случаи кога кандидатите дејствуваа во улога на службени лица. Ова негативно се одрази на севкупниот квалитет на изборниот процес.

Во позитивна насока пак, транспарентноста на финансирањето на кампањите беше подобрена преку наметнување на обврската партиите да поднесуваат периодични извештаи до ДИК, до Државниот завод за ревизија, како и до Државната комисија за спречување корупција. Најголем број од извештаите беа достапни за јавноста од 27 мај наваму. Меѓутоа, разликите во видот на максималните износи на донации за

изборни кампањи, несоодветно ги дискриминираа физичките лица наспроти правните субјекти, при што, исто така, ќе биде корисно одредени аспекти поврзани со таквата постапка, од типот на обрасците и роковите за известување, да бидат натамошно појаснети.

Голем број медиуми им обезбедија на избирачите разновидно и исцрпно следење на кампањата, овозможувајќи им да го направат својот избор врз основа на информираност. Меѓутоа, мнозинството радиодифузери следеа партиски уредувачки политики, при што често ги надополнуваа фактите со уреднички коментари. Мониторингот на медиумите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР откри дека квантитетот и содржината на презентации на кампањите од страна на јавниот телевизиски радиодифузер, беше во значителна полза на владејачките партии, што е спротивно на законските обврски и мандатот на јавниот радиодифузен сервис.

Беа поднесени сосема мал број официјални приговори до ДИК, а ниеден приговор не беше поднесен до судовите. Соговорниците го оправдуваа ваквото отсуство на приговори испратени до судовите, преку постоење недоверба во постапката за приговор, како и во органите кои одлучуваат. Исто така, Изборниот законик не го одредува соодветно процесот на решавање спорови поврзани со изборната кампања.

Одредбите на Изборниот законик кои ја одредуваат родовата застапеност на кандидатските листи и изборните комисии, главно, беа почитувани. Додека, од една страна, видливоста на жените во текот на кампањите остана на релативно ниско ниво, бројот на жени носители на кандидатски листи беше зголемен.

Политичките партии ги водеа своите кампањи исклучиво според етнички линии, отсликувајќи ја континуираната етничка поларизација во општеството. Атмосферата во политичката арена на етничките Албанци беше тивка, што, се чини, се должеше на постигнатиот договор меѓу двете најголеми партии кои се заложија да спроведат демократски избори.

Општо земено, денот на изборите беше тивок и мирен, без значителни разлики меѓу местата со етнички Албанци и Македонци. Беа регистрирани само еден мал број технички неправилности. ДИК започна да ги објавува резултати во текот на изборната ноќ, поставувајќи ги на нејзината интернет страница, поделени според изборни единици, општини и избирачки места.

II. ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ

По приемот на поканата од страна на Министерството за надворешни работи, како и во согласност со препораките на Мисијата за оценување на потребите, спроведена од 5 до 7 април 2011 г. во Скопје, ОБСЕ/ОДИХР на 6 мај ја испрати својата Набљудувачка мисија за предвремените парламентарни избори закажани за 5 јуни. Оваа НМИ беше предводена од Г-дин Џулијан Пил Јејтс и содржеше 12-член главен тим со седиште во Скопје, како и 20 долгорочни набљудувачи од 16 земји членки на ОБСЕ, кои беа распоредени на 10 места во земјата. ОБСЕ/ОДИХР претходно има набљудувало 11 избори во земјата.²

² Сите извештаи се достапни на интернет страницата на ОБСЕ/ОДИХР www.osce.org/odihr/elections/fyrom

За потребите на набљудувањето на денот на изборите, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ги здружи своите напори со делегациите на Парламентарното собрание на ОБСЕ (ПС на ОБСЕ) и Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ). Г-динот Роберто Батели, Секретар на ПС на ОБСЕ и Шеф на делегацијата на ПС на ОБСЕ, беше назначен за Специјален координатор од страна на Претседавачот на ОБСЕ. Г-динот Жан-Шарл Гардето ја предводеше делегацијата на ПССЕ. Имаше вкупно 288 краткорочни набљудувачи, вклучувајќи ги и 144те краткорочни набљудувачи испратени од 41 земја членка на ОБСЕ. Гласањето беше набљудувано во околу 1.200 избирачки места од севкупно 2.976. Пребројувањето на гласовите беше набљудувано во 114 избирачки места. Процесот на сумирање на резултатите беше набљудуван во 80 од вкупно 84 Општински изборни комисии (ОИК).

Овие избори беа оценувани наспроти заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори, како и домашното законодавство. На овој конечен извештај му претходеше Изјава за првичните наоди и заклучоци, објавена на прес конференција на 6 јуни.³

НМИ на ОБСЕ/ОДИХР му благодари на Министерството за надворешни работи за поканата да ги набљудува овие избори, како и на Државната изборна комисија, за нејзината соработка и за обезбедување на документите за акредитација, и на другите државни и локални органи за нивната помош и соработка. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР исто така ја изразува својата благодарност до Мисијата на ОБСЕ во Скопје, за нејзината соработка во текот на мисијата, како и на резидентните амбасади на земјите членки на ОБСЕ и другите меѓународни институции.

III. ПОЛИТИЧКА ПОЗАДИНА

На 14 април Собранието гласаше за своето распуштање, а предвремените парламентарни избори беа закажани за 5 јуни. Овие избори се втори по ред предвремени парламентарни избори. На изборите им претходеше подолг период на бојкот на Собранието од страна на мнозинството опозициски партии, предводени од Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ). Бојкотот започна на 28 јануари како одговор на замрзнувањето на жиро сметките на четири медиуми, во врска со кривичната истрага поврзана со сопственикот на *А1 Телевизија*, која се смета за најкритички настроен медиум кон владата. Опозициските партии исто така изјавија дека не постои можност за вистински политички дијалог меѓу нив и мнозинската коалиција, предводена од страна на Внатрешната македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ).

Претходната НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше испратена да ги набљудува претседателските и локалните избори од 22 март и 5 април 2009 г. Таа мисија во рамките на својот конечен извештај, заклучи дека тие избори „беа во согласност со најголем дел од заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори,“ иако забележа одредени проблеми, од типот на широко распространети обвинувања дека гласачите биле заплашувани.

³ Види <http://www.osce.org/odhr/78439>.

IV. ЗАКОНСКА РАМКА И ИЗБОРЕН СИСТЕМ

A. ЗАКОНСКА РАМКА

Законската рамка ги пропишува основните граѓански и политички права и слободи неопходни за спроведување на демократски избори. Меѓутоа, нејзе ѝ недостасува натамошно подобрување со цел целосно да биде во согласност со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди.

Изборниот законик е примарен закон со кој се регулираат парламентарните избори. Во април 2011 г. беа направени значителни изменети на одредени одредби, со помош на минимално мнозинство гласови во Собранието, при што опозициските партии го бојкотираа таквото гласање.⁴ Иако амандманите беа дел од еден подолг консултативен процес, сите политички партии не зе доа учество при донесување на одлуките.⁵

Исто така, менувањето на законската рамка во толку краток период пред одржување избори, не е во дослук со добрата изборна пракса, а тоа влијае врз навременото и доследно спроведување на законот.⁶ Бидејќи најголем дел од изборните рокови беа скратени за по пет дена во рамките на овие предвремени избори, пред изборите се создадоа дополнителни тешкотии за спроведување на неопходните подготовки и распределбата на информации до сите засегнати учесници во изборниот процес.

Ова беше особено важно за гласањето надвор од земјата, кое за прв пат беше воведено на овие избори. Многу прашања поврзани со новите постапки останаа неразрешени, вклучително и тоа на каков начин членовите на Избирачките одбори надвор од земјата, ќе ги дадат своите гласови. Исто така, оние граѓани кои престојуваша во странство на денот на изборите, а кои не го исполнуваа условот за престој од повеќе од 3 месеци надвор од земјата, како и оние кои се регистрираа во дипломатските и конзуларните претставништва, во кои се регистрирале помалку од десет избирачи, всушност беа лишени од нивното право на глас.⁷

Еднаквото право на глас се гарантира со Член 22 од Уставот, а истото е одредено и во став 7.3 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 г. Меѓутоа, малиот број избирачи кои всушност беа запишани да гласаат во странство, покренува прашања

⁴ Амандманите на Изборниот законик беа донесени на 5 април 2011 г. (со 68 гласа „за“ од 120 пратеници). При тоа, на 13 април беа донесено промени на границите на две изборни единици (со 63 „за“ од 120 пратеници).

⁵ Види став 18.1 од Документот од Москва од 1991 г. каде се одредува обврската „да се усвои регулатива која е резултат на отворен процес со што се отсликува волјата на луѓето.“ www.osce.org/odihr/elections/14310.

⁶ Кодексот за добра пракса во изборната материја на Венецијанската комисија 2002, (2002 Venice Commission Code of Good Practice in Electoral Matters), II, 2.b. одредува: “Основните елементи на еден изборен закон... не треба да бидат отворени за изменување во период пократок од една година пред спроведување избори.”

⁷ Член 2(17) од Изборниот законик одредува дека оние државјани кои престојуваат во странство барем три месеци, спаѓаат во дефиницијата на „привремен престој во странство.“ Според Член 165(2) од Изборниот законик, избирачко место не може да се определува ако во него се регистрирани помалку од десет избирачи.

околу еднаквоста на гласовите во и вон земјата.⁸ Додека, во посебни околности, вклучувајќи ги и оние поврзано си географски фактори, се признава и допушта отстапувања во еднаквоста на гласот, но секое такво отстапување треба да биде минимално. Изборниот законик предвидува пет проценти отстапување помеѓу изборните единици во земјата, меѓутоа, спротивно на добрата изборна пракса, за изборните единици надвор од земјата не постои ниту еден услов.⁹

Б. ИЗБОРЕН СИСТЕМ

Вкупно 123 пратеници беа избрани во Собранието со мандат во траење од четири години. 120 пратеници се избираа според пропорционалниот модел, во шест изборни единици, а за прв пат, се избираше по еден пратеник од секоја од трите нови изборни единици, надвор од земјата, и тоа во Европа и Африка, во Северна и Јужна Америка и во Австралија и Азија, според мнозинскиот модел. Не постоеше услов за исполнување на праг од добиени гласови при изборот на 120те пратеници во земјата. Меѓутоа, кандидатите надвор од земјата мораа да освојат најмалку два процента од гласовите на сите регистрирани гласачи во соодветната изборна единица, за да освојат пратеничко место.

Граѓаните кои имаат наполнето 18 години живот можеа да гласаат, вклучително и оние граѓани кои се во затвор. Секој граѓанин со право на глас може да биде избран, освен оние граѓани кои се осудени со правосилна судска пресуда на казна затвор во траење од најмалку шест месеци или оние пак кои издржуваат казна за сторено кривично дело. Изборниот законик молчи во врска со повторното доделување на правото да се биде кандидати, на лица кои претходно издржале казна за сторено кривично дело. Со цел да се постигне целосна доследност со ставовите 7.5 и 24 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 г.,¹⁰ како и Членот 3 од Протоколот 1 од Европската конвенција за човекови права, Изборниот законик треба да биде појаснет во делот дали или кога ваквото право може повторно да се додели.

⁸ Во изборната единица четири (во земјата), за освојување пратенички мандат еден кандидат требаше да освои најмалку 9.340 гласа, додека во изборната единица девет (надвор од земјата) кандидат за пратеник ќе се смета дека го освоил мандатот со 548 гласа, што претставува разлика од повеќе од 1.600 отсто.

⁹ Кодексот за добра пракса во изборната материја на Венецијанската комисија 2002, (2002 Venice Commission Code of Good Practice in Electoral Matters), I, 2.2., одредува: “Мандатите мораат да бидат еднакво распределени меѓу изборните единици... Дозволеното отстапување од нормата не треба да изнесува повеќе од 10%, а дефинитивно не треба да изнесува повеќе од 15%, освен во посебни случаи.”

¹⁰ Став 7.5 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 г. одредува земјите членки на ОБСЕ ќе ги „почитуваат правата на граѓаните да обезбедат политички или јавен мандат, како поединци или како претставници на политички партии или организации, без дискриминација.“ Став 24 одредува дека „Земјите-учеснички ќе обезбедат сигурност дека остварувањето на сите човекови права и основни слободи... нема да биде предмет на какви и да било ограничувања, освен оние ограничувања одредени со закон и оние кои се доследни на обврските кон меѓународното право, особено Меѓународниот пакт за граѓанските и политичките права, како и на меѓународните заложби, особено Универзалната декларација за човекови права. Ограничувањата имаат карактер на исклучоци.“

V. ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА

Изборите беа спроведени од страна на три нивоа на изборна администрација која ја вклучи ДИК, 84 Општински изборни комисии, 2.976 Избирачки одбори во земјата и 36 Избирачки одбори надвор од земјата, сместени во дипломатските и конзуларните претставништва во странство.

ДИК е постојан орган со членови кои ги назначува Собранието со мандат во траење од четири години. ДИК се состои од седум члена со задача да ја надгледува општата подготовка на изборите. Претседателот и два члена на ДИК се назначуваат на предлог на опозициските партии, додека Заменикот и останатите три члена се предлагаат од страна на владејачките партии. Постојниот состав на ДИК беше назначен во 2008 г.

ДИК работеше, главно, на колегијален, ефикасен и транспарентен начин. Седниците на ДИК беа отворени за меѓународните и домашните набљудувачи, како и за медиумите. ДИК ќе ја подобри транспарентноста на својата работа ако ги објавуваше записниците од своите седници.¹¹

Неколку важни одлуки, вклучително и оние поврзани со изгледот, формата и печатењето на гласачките ливчиња и акредитациите на одредени набљудувачи, беа донесени во работни групи кои не беа јавни и на кои не се гласаше на формален начин. Гласањето по политички чувствителните прашања честопати се спроведуваше според партиски линии, а во присуство на медиумите постоеше тенденција партиските поделби да бидат засилени.¹² Во текот на одделни седници на ДИК, кои беа набљудувани од страна на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, постоеше тенденција на одолговлекување на работата поради небитни детали, при што главните точки на таквите седници беа задскриени.¹³ Покрај доцнењето да се запазат одредени изборни рокови, подготовките и спроведувањето на изборите се одвиваа главно според планираното.¹⁴

Општинските изборни комисии (ОИК) се одговорни за следење на изборниот процес во секоја од општините. Тие се професионални органи составени од по пет членови (и пет нивни заменици), кои се избираат по случаен избор од редовите на вработените во јавните служби. Сите членови на ОИК беа новоназначени на 26 април, со мандат во траење од пет години. Општинските изборни комисии главно функционираа преку соработка и донесуваа консензуални одлуки. Меѓутоа, сите Општински изборни комисии ја информираа НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека

¹¹ Член 24 од Изборниот законик одредува дека работата на изборните органи треба да биде јавна. Член 46 од Деловникот на ДИК одредува дека седниците на ДИК се бележат и се по нив се подготвуваат записници, кои се чуваат во архивата на ДИК. Меѓутоа, ДИК не ги објавуваше записниците од своите седници.

¹² На пример: на 7 и 10 мај, кога се дискутирало за поднесените кандидатски листи, и на 16 мај, кога ДИК гласаше според партиски линии при одлучувањето да не се покрене постапка за истрага околу наводите на *А1 Телевизија* за заплашување на гласачи.

¹³ Мислење на Венецијанската комисија бр. 190/2002, 3.1(79) „... деловникот треба да одредува ограничено време за обраќање на секој од членовите, инаку постои можност со бескрајни дискусии со што ќе се задскрива главната работа на седницата.“

¹⁴ Се случиле следниве доцнења во запазување на роковите од Роковникот на ДИК: за формирањето на Избирачките одбори за гласањето во странство се одлучуваше на 15 мај, а не на 3 мај, измените на составите на Општинските изборни комисии и Избирачките одбори завршија на 23 мај, иако крајниот рок беше 6 мај.

средствата од ДИК, наменети за нив, пристигнале со задоцнување, при што одредени претседатели на ОИК користеле сопствени средства за да го поддржат функционирањето на Општинските изборни комисији.

Избирачките одбори (ИО) се одговорни за одделни избирачки места во период пред изборите и на самиот ден на изборите. Избирачките одбори се составени од претседател, четири члена и нивни заменици, при што се користи комбиниран професионален и политички модел на нивно составување. Еден член се именува од страна на владејачките политички партии, еден од страна на опозициските, а трите останати се избираат по случаен избор од редовите на вработените во јавните служби, со мандат кој трае четири години.

ДИК спроведе задолжителна програма за обука за сите пониски нивоа на изборни комисији. ДИК ги обучи Општинските изборни комисији, а тие пак, натаму ги обучија Избирачките одбори. ДИК исто така ги обучи Избирачките одбори кои беа одговорни за избирачките места надвор од земјата. Обуката што ја следеше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ќе беше уште понапредна ако се користеа интерактивни техники на обука.

ДИК усвои и објави два прирачника за обука, еден за ОИК, а другиот за ИО. ДИК ги третираше овие прирачници како замена за прописи за работата на Општинските изборни комисији и Избирачките одбори, па затоа усвои мал број прописи кои ги уредуваат задачите пропишани со Изборниот законик.

ДИК, неколку одлуки, ги усвои во последен момент, а истите беа спроведувани недоследно и доведоа до забуна кај пониските нивоа на изборни комисији. Ова беше особено забележливо во врска со одлуката за описот на тоа што ќе се смета за неважечко гласачко ливче, што беше во спротивност на Изборниот законик.¹⁵ Недостатокот и недоследната примена на прописите се спротивни на добрата изборна пракса, која повикува на тоа, упатствата издадени од органите за спроведување на изборите да обезбедат натамошни појаснувања или детали околу постојните законски одредби, при што таквите упатства ќе бидат директно засновани на одредбите на изборното законодавство.

ДИК спроведе ограничена програма за едукација на избирачите, десет дена пред денот на изборите, која вклучи ТВ спотови, брошури и насоки, со цел да ги мотивира избирачите да земат учество, објаснувајќи им го процесот на гласање и предупредувајќи ги околу делата спротивни на изборите. Недостаток што го покренаа соговорниците на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, во врска со програмата за едукација на избирачите, беше информирањето околу постапките за поднесување и решавање на приговорите.

VI. РЕГИСТРИРАЊЕ НА ИЗБИРАЧИТЕ

За прв пат на овие избори, надлежноста за ажурирање и одржување на избирачкиот

¹⁵

Според Изборниот законик гласачко ливче се смета за важечко ако се воспостави волјата на избирачот. Меѓутоа, упатствата на ДИК одредуваа дека ако постои каков и да било знак, симбол или обележје на избирачкото ливче, освен круг, тоа гласачко ливче треба да се смета за неважечко.

список ѝ беше доделена на ДИК. Јавниот увид во извадоците од избирачкиот список се спроведоа во период од 25 април до 4 мај. Извадоците од избирачкиот список беа достапни за увид во регионалните канцеларии на ДИК,¹⁶ преку електронска програма за пребарување на списокот достапна на интернет, како и преку испраќање електронска порака до посебната служба во ДИК.¹⁷ ДИК на 15 мај објави дека конечниот избирачки список за Парламентарните избори 2011 содржи 1.821.122 избирачи, што е околу за 29.000 избирачи повеќе од списокот за претседателските и локалните избори одржани во 2009 г.

Вкупно 7.213 лица се регистрираа за гласање надвор од земјата: 4.591 во изборната единица седум која ги опфаќа Европа и Африка; 1.824 во изборната единица осум, која ги опфаќа Северна и Јужна Америка и 798 во изборната единица девет, која ги опфаќа Австралија и Азија. Малиот број регистрирани избирачи за гласањето во странство ја истакнува загриженоста за еднаквоста на гласот, во и вон земјата.

Многу соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ја искажаа својата загриженост за квалитетот и точноста на избирачкиот список, а истата загриженост постои уште од претходно. Со население од 2.052.722,¹⁸ постои широко распространето мислење дека избирачкиот список е преувеличен. Според ДИК, постојат околу 80.000 лица кои работат или живеат во странство, кои постојано се појавуваат на избирачкиот список за гласањето во земјата, а чии имиња се обележани со ѕвезда. Но, постои општо мислење дека оваа бројка сочинува само дел од оние лица кои се во странство, со што и понатаму се поткрепува важноста од спроведување на претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија за вршење целосна ревизија на избирачкиот список.¹⁹

VII. РЕГИСТРИРАЊЕ НА КАНДИДАТИТЕ

Во трката за освојување гласови на парламентарни избори можат да учествуваат кандидати номинирани од политички партии, коалиции на политички партии или пак независни кандидати номинирани од групи на избирачи. На овие избори во изборната трка учествуваа вкупно 1.679 кандидати, со што на избирачите им беше понуден разновиден избор на политички опции. На овие избори се натпреваруваа две поголеми коалиции, едната предводена од ВМРО-ДПМНЕ, а другата од СДСМ, како и 16 политички партии, кои навремено ги поднесоа своите кандидатски листи за пратеници. Коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ се состоеше од 22 партии, а коалицијата предводена од СДСМ од 15 партии. Обете коалиции вклучија политички претставници од различни помали етнички заедници. Сите етнички албански партии учествуваа посебно, вклучително и Демократската унија за интеграција (ДУИ) и Демократската партија на Албанците (ДПА). Кандидатските

¹⁶ Таквите 34 канцеларии претходно беа во претходна надлежност на Министерството за правда, но откако ДИК ги презема надлежностите за регистрирање на избирачите, канцелариите ѝ беа доделени на ДИК.

¹⁷ Според информациите на ДИК 18.662 лица ги провериле своите податоци во текот на овој период, од кои 42 лица биле впишани во избирачкиот список, 842 починати лица биле избришани по службена должност, 210 граѓани побарале измена на своите лични податоци, а 24 лица кои поднеле барања за нивно впишување во списокот, биле одбиени.

¹⁸ Проекции за бројот на населението на Државниот завод статистика од 31 декември 2009 г. www.stat.gov.mk.

¹⁹ Резултатите од Пописот 2011 треба да помогнат за разјаснување на состојбата.

листи на една партија и на уште една група граѓани не успеја да ги исполнат условите за регистрација и истите беа отфрлени од страна на ДИК, при што беше дадено правилно оправдување за отфрлањето.

VIII. ИЗБОРНА КАМПАЊА

Иако изборите се одржаа наспроти претходен бојкот на Собранието и значително ниво на недоверба меѓу партиите на власта и опозицијата, општата атмосфера на изборната кампања беше тивка и очигледно дискретна, особено надвор од Скопје.

Најголем број од кандидатите на изборите употребуваа неутрален јазик и ги повикуваа своите поддржувачи да се однесуваат на смирен и ненасилен начин; меѓутоа постоеја одреден број случаи на користење на разгорувачка реторика.²⁰ Ова беше особено нагласено помеѓу лидерите на двете коалиции, кои продолжија да си разменуваат меѓусебни обвинувања за противзаконски дејства и лични напади, со што привлекоа најголемо медиумско внимание, честопати засенувајќи ги кампањите на другите партии.

Неколку партии активно се промовираа себеси пред 16 мај, кога беше официјалниот почеток на 19-дневната кампања. Случаите на предвременно спроведување кампањи вклучија платени двострани огласи во неколку печатени медиуми, поврзани интернет страници со видео спотови од кампањи објавени на вебстраници на печатени медиуми, како и дистрибуција на промотивни материјали од кампањи. Во Скопје исто така се појавија и билборди, едните со порака „Да(ли) сте за победа“ со заокружено Да,²¹ а други пак со пораки за поддршка на одделни политички партии. Неколку соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ја искажаа својата увереност дека предвременото спроведување кампањи е функција на краткиот период на изборната кампања, како и на широкото дефинирање на „изборна кампања“ во Изборниот законик.

Спроведувањето на кампањите главно беше во форма на одржување митинзи и помали собири низ земјата.²² Додека ВМРО-ДПМНЕ користеше билборди и плакати, останатите учесници на изборите спроведуваа кампањи преку помали настани, кампањи „од врата на врата,“ како и кампањи во рамките на социјалните мрежи, делумно оправдувајќи го ваквиот пристап со недостигот на финансиски средства.²³ Партиите исто така ги користеа своите вебстраници како средство за обезбедување информации за своите партиските кандидати и платформи.

²⁰ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР увиде користење на разгорувачки јазик со цел да се нападне тогашната влада кај говорниците на Демократската унија на Албанците (ДУА) во Тетово, Лидерот на ДПА Г-динот Мендух Тачи во Дебреште и Лидерот на Обединети за Македонија Г-динот Љубе Бошковиќ во Битола.

²¹ Пред денот на изборите, ниедна политичка партија не презеде одговорност за билбордите со порака „Да(ли) сте за победа.“ Меѓутоа постоеше општо мислење дека ги објавила ВМРО-ДПМНЕ.

²² НМИ на ОБСЕ/ОДИХР набљудуваше 73 митинзи низ целата земја.

²³ Истото е отсликано и во финансиските извештаи за кампањите на партиите. ВМРО-ДПМНЕ пријави трошоци за кампањата во износ од МКД 272 милиони, додека СДСМ потрошил МКД 17,5 милиони.

Партиите можеа слободно да ги спроведуваат своите кампањи, а слободите на изразување, движење и собирање, главно се почитуваа. Исклучок од ова беше одбивањето на Градоначалникот на скопската Општина Центар да му дозволи на СДСМ на 19 мај да организира митинг во центарот на градот. Во одреден број општини во целата земја, партиите поднесуваа барања до кабинетите на градоначалниците, за дозвола за организирање јавни собири, иако Изборниот законик само предвидува испраќање известување до локалниот орган на Министерството за внатрешни работи (МВР).²⁴

Меѓуетничките прашања главно отсутнуваа од изборните кампањи бидејќи партиите ги спроведуваа своите кампањи речиси исклучиво по етнички линии. Прашањата од заеднички интерес, како што се економскиот развој, интеграцијата во ЕУ и НАТО и името на земјата беа дел од скоро сите платформи на партиите, меѓутоа тие беа искажани според интересите на соодветната етничка заедница.

Учесниците во изборите, на локално ниво, честопати меѓу себе склучуваа конструктивна соработка и се однесуваа со меѓусебна почит. Примери за ова беа договорите за распределба на бесплатен простор за поставување плакати и координирање на распоредите за одржување митинзи, како и фудбалскиот натпревар меѓу активистите на ДУИ и ДПА во Липково и одбојкарскиот натпревар на кој учествуваа неколку партиски активисти во Тетово. Атмосферата во политичката арена на етничките Албанци беше главно тивка, што, се чини, се должеше на постигнатиот договор меѓу ДУИ и ДПА за спроведување мирни и демократски избори.

Обврската на општините да одредат, според еднакви услови, бесплатен простор за поставување плакати, се спроведуваше недоследно. Постоеја неколку случаи на вандалско уништување на постери и билборди. Во најголем број општини, голем број постери, кои во најголем дел и припаѓаа на партијата ВМРО-ДПМНЕ, беа забележани на недозволените места.

Одреден број инциденти на оштетување партиски штабови, кои најчесто беа од помал карактер, беа пријавени во МВР и во НМИ на ОБСЕ/ОДИХР. МВР извести за 28 случаи на оштетување на партиски штабови.²⁵ Одредени партии ги пријавуваа инцидентите само во НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, кај претставниците на меѓународната заедница и кај групите домашни набљудувачи, наместо да ги пријават кај органите на власта. Исто така, на денот на изборите, беа направени многу неразјаснети обвинувања од страна на политички партии, за изборни злоупотреби. Во обид да ги верификува еден дел од таквите пријави, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР најде дека таквите наводни инциденти честопати се претерани или лажни.

За разлика од мирната атмосфера во целата земја, во претежно ромската општина Шуто Оризари, како што се приближуваше денот на изборите така се зголемуваа тензиите во општината. На 25 мај, избувнаа пресметки меѓу поддржувачите на двете поголеми ромски партии, имено меѓу СРМ, која учествуваше во коалицијата со ВМРО-ДПМНЕ и ПЦЕР, која учествуваше во коалицијата на СДСМ. Тензиите

²⁴ Ваква пракса беше увидена во Скопје, Штип, Охрид и Тетово.

²⁵ Во Битола, Кавадарци, Кичево, Куманово, Радовиш, Прилеп, Скопје и Тетово беа искршени прозорци на партиските штабови на ВМРО-ДПМНЕ, СДСМ, ДУИ, ОМ, Партијата за целосна еманципација на Ромите (ПЦЕР) и Сојузот на Ромите од Македонија (СРМ).

ескалираа во текот на изборната ноќ, кога градоначалникот на општината, кој е поврзан со СРМ, заедно со неговите соработници, наводно физички го нападнал лидерот на ПЦЕР.²⁶

Во текот на кампањата постоеја случаи на недоволно одделување на државните од партиските структури, спротивно на заложбата од став 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 г.²⁷ Ова беше очигледно преку дејствувањето на одредени владини службени лица, особено оние кои исто така зедоа учество како кандидати на изборите. Таквите дејства негативно се одразија на севкупниот квалитет на изборниот процес.

На НМИ на ОБСЕ/ОДИХР и` беа упатени неколку обвинувања за партиски активисти кои барале од државни службеници да им поднесат списоци со одреден број гласачи кои ќе гласаат за владејачката партија. Според овие обвинувања, вработени во државни и јавни институции биле заплашувани и им биле упатувани закани дека ќе ги изгубат работните места ако не ги исполнат таквите барања. Други обвинувања пак, вклучија закани упатени кон граѓани кои, ако не ја дале својата поддршка за одредени партии или кандидати, ќе го загубеле правото на пензија. Најголемиот дел од ваквите обвинувања беа поврзани со дејства на службените лица на државата и активисти кои и` припаѓаат на главната владејачка партија. Секое партиско дејство, од страна на вработени во државни органи, сторено во текот на работното време, претставува злоупотреба на државните ресурси за потребите на партијата.

На НМИ на ОБСЕ/ОДИХР и` беа презентирани електронски пораки кои покажуваат дека барањата ги упатувал партиски активист на ВМРО-ДПМНЕ до локалните градоначалници и раководители на образовни институции, пред објавувањето на изборите. НМИ исто така набави копии од списоците кои биле побарувани, а кои биле составувани од страна на вработени во локални образовни институции и државната библиотека.

Канцеларијата на Народниот правобранител извести дека примила седум приговори од граѓани на кои им биле упатено барање да составуваат слични такви списоци во текот на предизборниот период, како и други три приговори за заплашување вршено од страна на политички партии на денот на изборите. Меѓутоа, Канцеларијата на Народниот правобранител, во својот конечен извештај објавен на 16 јуни, забележува дека во најголем број од ваквите случаи немало основа за покренување постапка, поради тоа што биле поднесени анонимно.

На 19 мај, Премиерот, засенувајќи ја линијата меѓу својата функција како Премиер и онаа како лидер на владејачката партија, испрати писмо, на меморандум на владата, до сите државни службеници и вработени во владата, повикувајќи ги да ја „гарантираат слободата на изборите.“ Меѓутоа во истото писмо, Премиерот заведе партиска позиција кога се осврна на „нападите на нашите политички соперници“ и „неоснован напад од опозицијата.“

²⁶ Состојбата се смири по изборите бидејќи обата партиски лидери освоија мандати во Собранието. МВР спроведува официјална истрага околу наводниот физички напад.

²⁷ Став 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 г. одредува „јасна одделеност на Државата од политичките партии.“

Постоеја случаи кога Министерот за внатрешни работи, кој(а) во исто време беше и носител на кандидатска листа на ВМРО-ДПМНЕ, го искористи своето официјално овластување за потребите на кампањата, што доведе до конфликт на интерес меѓу нејзиното овластување како Министер на МВР и нејзините активности како кандидат. Во еден случај, МВР ги достави кривичните досиеја на неколку овластени претставници на СДСМ, кои на денот на изборите требаше да ја набљудуваат работата на ДИК, при што побара таквите претставници да не бидат акредитирани, иако не постои законска основа за преземање такво дејствие. Исто така, на 2 јуни, коментирајќи ги извештаите за нападот на возилото на еден од носителите на кандидатската листа на СДСМ, Министерството го стави под сомнеж мотивот и веродостојноста на извештаите кои ги искажале сведоците, пред да заврши истрагата.

НМИ на ОБСЕ/ОДИХР прими други обвинувања за злоупотреба на овластувањата на МВР за изборни цели, во врска со одреден број полициски службеници-етнички Албанци, во регионот на Куманово, кои биле уназадени во службата поради нивната наводна нелојалност кон ДУИ и обвинувања за отпуштање на три виши полициски службеници само неколку недели пред изборите.²⁸

Член 9 од Изборниот законик одредува „овластени службени лица“ од Министерството за внатрешни работи и Министерството за одбрана привремено да им мирува работниот однос, откако ќе бидат утврдени како кандидати. Овој член е наменет за заштита од секакви видови конфликти на интереси кои се својствени кај двојната улога на граѓанинот, кога тој, во текот на изборниот период, во исто време е службено лице, во клучна министерска позиција, и кандидат. Кога прашањето за непочитување на Член 9 од Изборниот законик беше покренато пред ВМРО-ДПМНЕ, тие се согласија дека Министерот е „овластено службено лице“; меѓутоа, нивното толкување беше во смисла на тоа дека членот не го опфаќал Министерот, бидејќи според Законот за државни службеници и Законот за работни односи, министрите се членови на владата и не се вработени во министерствата.

IX. ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА

Измените на Изборниот законик воведени во април 2011 г. значително ја подобрија транспарентноста на финансирањето на кампањите, поставувајќи услов кандидатите на изборите да поднесуваат периодични финансиски извештаи за приходите и расходите до ДИК, Државниот завод за ревизија и до Државната комисија за спречување корупција (ДКСК). Меѓутоа, законската рамка не поставува услов овие институции да вршат ревизија на финансиските извештаи, пред денот на изборите.

Учесниците во изборната трка може да ги финансираат трошоците на своите кампањи, како преку чланарина, така и преку донации. Законското ограничување за обезбедување донации од физички лица изнесува ЕУР 5.000, додека за правни лица тоа е до во висина до 5 отсто од нивниот приход во текот на претходната година, со што очигледно им се дава предност на покрупните субјекти. Не се дозволува примање донации од странски и јавни извори. Сите учесници во изборната трка мораат да отворат специјална жиро сметка за донации и трошоци за потребите на

²⁸

Командирот на Полицијата во Ростуша и Маврови Анови, како и Командирот на Сообраќајната полиција во Гостивар.

нивната кампања, што претставува единствен извор за финансирање на активностите нивните кампањи. Постои праг за вкупни трошоци за потребите на кампањата од МКД 180 по запишан избирач, или вкупно МКД 327,8 милиони (ЕУР 5,4 милиони).

Учесниците во изборната трка беа задолжени да поднесат два периодични финансиски извештаи за приходите и трошоците, едниот на 27 мај, а другиот на 4 јуни, како и конечен извештај на 19 јуни. Сите учесници на изборите ги запазија роковите за поднесување на првиот периодичен извештај. Меѓутоа, четири партии не се придржаа на рокот одреден за вториот извештај.²⁹ На 9 јуни, ДКСК покрена прекршочни постапки против овие партии, кои можат да бидат казнети со парични казни во износ од ЕУР 4.000 до 5.000. На 24 јуни, вакви постапки беа покренати и против четири партии кои не ги поднесоа своите конечни извештаи.³⁰ Претходно на ДУА и беше упатено предупредување за непрефрлање на разликата меѓу дозволената и донираната вредност во државниот буџет, како што одредува Изборниот законик.

Иако, пред денот на изборите, не се одредуваат рокови за верификување на поднесените извештаи, најголем број од извештаите беа навремено објавени,³¹ а најголем број на учесниците во изборната трка ги почитуваа одредбите на Изборниот законик. ДКСК веднаш објави мислења за првите и вторите периодични извештаи и побара од учесниците во изборната трка да дадат појаснувања во делот на извештаите каде се прикажуваат поголеми износи на расходите од пријавените приходи.³² Исто така, ДКСК го разгледуваше прашањето дали заемот што го обезбедил СДСМ може да се квалификува како финансирање на кампања бидејќи Изборниот законик одредува дека кампањите се финансираат или преку придонеси од чланарина или преку донации. ДКСК исто така извести за постоење разлики меѓу финансискиот извештај поднесен од СДСМ и податоците за политичкото рекламирање доставени од страна на Советот за радиодифузија.

Во својот конечен извештај, ДКСК го поздравил претежно навременото поднесување на извештаите на учесниците во изборната трка, а оние пак кои не го сториле тоа ги потсети дека сеуште важи нивната обврска да ги поднесат извештаите. ДКСК исто така препорача покренување кривична постапка против СДСМ и *А1 Телевизија* за разликите во нивните извештаи, што, ако се докаже дека е точно, ќе претставува кршење на прописите за финансирање на кампањите што е казниво дело со можна казна затвор во траење до пет години.

Во согласност со претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР, Изборниот законик сега одредува и делумен надоместок на трошоците од изборите за неизбраните кандидати ако освоиле најмалку 1,5 отсто од вкупниот број дадени гласови.

²⁹ Национална демократска унија (НДУ), Партијата за демократски просперитет (ПДП), Социјалдемократската партија на Македонија(СДПМ) и ОМ.

³⁰ Либерално демократската партија (ЛДП), НДУ, ПДП и СДПМ.

³¹ Извештаите беа објавени на интернет со мало задоцнување. Меѓутоа, спротивно на неговата законска обврска, Државниот завод за ревизија не ги објави своите извештаи на интернет.

³² ДУИ пријави приходи во износ од МКД 4.251.000, а расходи во износ од МКД 7.316.920; ДПА пријави приходи во износ од МКД 669.000, а расходи пак од МКД 2,735,368; Партијата на обединети демократи на Македонија (ПОДЕМ) пријави приходи од МКД 79.000, а расходи пак од МКД 121.000; Коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ пријави приходи од 31.930.000, а расходи пак во износ од МКД 272.256.168.

Х. МЕДИУМИ

А. ОПШТ ПРЕГЛЕД

Големиот број медиуми во земјата им овозможи на избирачите разновидно и исцрпно следење на изборната кампања, давајќи им можност да го направат својот избор врз основа на информираност.³³ Телевизијата останува да биде главен извор на политички информации; меѓутоа, најголем број медиуми ја следеа изборната кампања според партиски уредувачки политики, при што недостасуваше критичка анализа, честопати надополнувајќи ги фактите со уреднички коментари.

Јавниот радиодифузер, Македонската радио телевизија (МРТ), емитува три телевизиски канали со национална концесија, еден сателитски канал и три национални радио станици. МРТ е финансирана преку радиодифузна такса која се наплаќа од домаќинствата и правните субјекти.

И покрај тоа што приватните медиуми уживаат одредено ниво на слобода, нивните сопственици честопати имаат одлучувачка улога во партиските уредувачки политики на тие медиуми. Најголем број приватни телевизиски канали кои се емитуваат на национално ниво, се во сопственост на роднини на лидери на политички партии кои се преставени во парламентот, што е спротивно на Законот за радиодифузна дејност.³⁴

Владата останува единствениот најголем објавувач на реклами во земјата. Додека, од една страна, рекламирањето кои се наплаќа од државниот или општинските буџети е забрането по објавувањето избори, одреден број соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР наведоа дека владините реклами се доделуваат како награда за лојалните уредувачки политики.

Неколку соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ја искажаа својата резервираност околу замрзнувањето на сметките на *А1 Телевизија* и три дневни весници, *Време*, *Шпиц* и *Коха е ре*, во рамките на истрагата поврзана со сопственикот на *А1 Телевизија*, која е во тек. Постои општо мислење дека тие медиуми се најкритички настроени кон владините политики, што кај многумина доведе до убедување дека истрагите се политички мотивирани. Претставниците на ОБСЕ за Слободата на медиумите ги предупредија државните органи дека секаква истрага околу постоењето сомневања за затајување данок или перење пари на сопствениците, не треба да влијае врз емитувањето на *А1 Телевизија* или објавувањето на трите дневни весници.³⁵ Можноста за наметнување натамошни ограничувања врз овие медиуми беше сеприсутна тема на дискусиите кои се водеа во рамките на изборните кампањи.

³³ Медиумите вклучуваат 14 национални, 12 сателитски и 132 регионални телевизиски и радио станици, како и 10 дневни весници.

³⁴ Член 11 од Законот за радиодифузна дејност одредува: „Политички партии... носители на јавни функции и членови на нивните семејства, не можат да вршат радиодифузна дејност ниту да бидат основачи, соосновачи или да стекнуваат учество во сопственоста на радиодифузерите.“

³⁵ Редовен извештај на Претставникот за слобода на медиумите Г-ѓа Дуња Мијатовиќ до Постојаниот совет од 17 март 2011: <http://www.osce.org/fom/76158>. Ваквата позиција беше повторно искажана во Известување за медиумите од 4 јули: <http://www.osce.org/fom/80636>.

Б. ЗАКОНСКА РАМКА

Следењето на изборната кампања се уредува со Изборниот законик и со Законот за радиодифузна дејност, како и преку прописите што ги донесува Советот за радиодифузија – регулаторно тело за медиуми. Советот за радиодифузија на 21 април усвои правилник за однесувањето на радиодифузерите во текот на изборната кампања, а за прв пат на овие избори, исто така и правилник за однесувањето на радиодифузерите во периодот меѓу објавувањето на изборите и официјалниот почетокот на изборната кампања. Законската рамка одредува радиодифузерите да ги покриваат изборите на правичен, избалансиран и непристрасен начин. Тие исто така мора да им обезбедат на организаторите на кампањата подеднакви услови за пристап во медиумскиот простор. Медиумското покривање на учесниците во изборната трка е пропорционално со бројот на изборни единици во кои тие се натпреваруваат.³⁶

Во информативните блокови за активностите на владата, не е дозволено да се фаворизира ниту еден од кандидатите. Во периодот меѓу објавувањето на изборите и официјалниот почеток на изборната кампања, медиумите можат да ги презентираат само изборните активности и кандидатите во нивните информативни емисии. Како реакција на критиките упатени од страна на медиумите дека ваквиот услов ја ограничува уредувачката слобода, Советот за радиодифузија им дозволи на медиумите да ги презентираат изборните кампањи во актуелно-политичките програми, но под услов кандидатите потврдени од страна на ДИК да не земаат учество во нив.

Изборниот законик одредува дека обемот на платено политичко рекламирање во комерцијалните медиуми треба да биде ограничено на 15 минути на час, со максимум 10 минути наменети за еден организатор на изборна кампања. На јавните медиуми не им е дозволено да емитуваат платено политичко рекламирање.

Советот за радиодифузија надгледува дали електронските медиуми се придржуваат на законските прописите за изборната кампања, и има право да покренува прекршочни постапки и да изрекува парични казни за секој прекршок сторен од страна на медиумите. Во текот на официјалниот период на изборната кампања, Советот за радиодифузија вршеше мониторинг на 150 медиуми. Од една страна, Советот за радиодифузија успеа веднаш да ги идентификува прекршоците, но од друга страна, не успеа навремено да реагира во врска со нив. Првите одлуки за прекршувања увидени во текот на периодот на траење на кампањата беа донесени пет дена пред денот на изборите, а најголем број од прекршочните постапки пак, беа покренати дури по завршувањето на изборите.

Севкупно, Советот за радиодифузија покренала 39 прекршочни постапки против 5 национални, 4 сателитски и 11 регионални радиодифузери, главно поради прекршоци поврзани со платеното рекламирање, анкетите на јавното мислење и прекршување на изборниот молк. Беа покренати девет постапки за неизбалансирано известување во изборната кампања, претежно против национални медиуми, како и девет постапки против регионални медиуми за емитување платено политичко рекламирање без да ги објават цените на услугите пред почетокот на кампањата.

³⁶ Види Член 6 од „Правилникот за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборна кампања.“

В. МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМИТЕ НА ОБСЕ/ОДИХР

Мониторингот на медиумите на ОБСЕ/ОДИХР се спроведуваше од 9 мај до 3 јуни. Мисијата вршеше мониторинг на седум телевизиски канали и пет дневни весници.³⁷

Јавниот радиодифузер *МТВ-1* се придржуваше кон законската обврска за распределба на бесплатно време во своите емисии за политичките партии, при што 13 партии ја искористија оваа можност. *МТВ-1* и *МТВ-2* воведоа специјална програма, „Изборна хроника,“ во која ги емитуваа изборните активности на учесниците во изборната трка. Меѓутоа, бесплатното време и „Изборната хроника“ најчесто се емитуваа надвор од ударните термини, притоа значително ограничувајќи ја потенцијалната гледаност на истите. На партиите на етничките Албанци им беше доделено дополнително бесплатно време во емисиите на *МТВ-2*.

Резултатите од мониторингот на медиумите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР покажаа постоење на значителна пристрасност, во смисла на квантитет и содржина, кај радиодифузерите кои беа следени. Спротивно на законските обврски и јавниот мандат, следењето на изборната кампања од страна на *МТВ-1* беше во полза на владејачките партии и силно ја критикуваше опозицијата.³⁸ Додека коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ во околу 20 отсто од прилозите беше презентирани главно позитивно и неутрално, коалицијата предводена од СДСМ беше презентирани во околу 19 отсто од прилозите, претежно со негативен тон. Додека директниот говор на носителите на кандидатските листи на ВМРО-ДПМНЕ беа честопати пренесувани, директниот говор на претставниците на СДСМ се емитуваше четири пати помалку.

МТВ-2 одвои 19 отсто од својата информативна програма за владејачката партија ДУИ и околу 23 отсто за владини службени лица, додека пак ДПА и Нова демократија (НД) добија само 7 и 8 отсто од времето. Општиот тон на известувањето беше во голема мека поизбалансиран наспроти *МТВ-1*.

МТВ-1 и *МТВ-2* одвоија по 35 и 23 отсто од времето за службени лица од владата, вклучително и за оние кои беа регистрирани како кандидати за пратеници на овие избори. Во рамките на ваквото медиумско претставување не можеше да се направи разлика меѓу нивната улога на кандидати и службени лица на владата.³⁹

Најгледаниот телевизиски канал, *А1 Телевизија*, одвои 20 отсто од својата претежно неутрална по тон информативна програма, на СДСМ, а 30 отсто од нејзиното претставување беше убедливо критички настроено кон водечките партии од владата. Наспроти ова, приватните телевизиски канали *Сител* и *Канал 5* одвоија по 38 и 32 отсто, од своите прилози на коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ, прикажувајќи ја главно со позитивен тон, додека пак на коалицијата предводена од СДСМ и посветија 32 и 29 отсто, прикажувајќи ја речиси целосно со негативен тон.

³⁷ Телевизиски канали кои беа мониториани се: *МТВ-1*, *МТВ-2*, *А1*, *Канал 5*, *Сител*, *Алсат--М*, и *Телма*. Дневни весници кои беа мониториани се: *Дневник*, *Нова Македонија*, *Време*, *Коха* и *Лајм*.

³⁸ Член 6 од Правилникот за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборна кампања (Правилник за медиумите); Член 75(5) од Изборниот законик; Член 80 од Законот за радиодифузна дејност.

³⁹ Како што одредува Член 15 од Прирачникот за медиумите.

Телевизијата *Телма* користеше поизбалансиран пристап, иако нејзините презентации беа главно критични кон коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ. Презентациите на *Алсат-М* на главните учесници во изборната трка беа претежно неутрални.

Наспроти првичните планови, *МТВ-1* не организираше изборни дебати. Меѓутоа, *МТВ-2* емитуваше барем пет дебатни програми со партии на етничките Албанци. Неколку приватни телевизиски канали исто така емитуваа дебати меѓу политичките партии. ВМРО-ДПМНЕ реши да не учествува во ниту една дебатна емисија во текот на изборната кампања.

Печатените медиуми исто така понудија разновидни гледишта. *Дневник* и *Нова Македонија* понудија главно избалансирана слика на изборната кампања, но во исто време беа покритично настроени кон коалицијата предводена од СДСМ. Наспроти ова, *Време* беше мошне критичен кон владејачката коалиција. Сличен тренд беше увиден во медиумите на албански јазик. *Коха*, од една страна, се фокусираше на активностите на владејачката ДУИ и силно ја критикуваше НД, а *Лајм* пак, од друга, беше главно покритичен кон владините активности и ДУИ.

XI. УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ

Додека, од една страна, видливоста на жените во текот на кампањите остана на релативно ниско ниво, бројот на жени носители на кандидатски листи беше зголемен.

Иако видливоста на жените на овие избори беше помала од онаа на мажите, жените одиграа поважна улога во споредба со претходните избори, вклучително и како кандидати, политички активисти, учесници во кампањата и учесници во изборната администрација.

Според Изборниот законик, секое од три последователни места на кандидатските листи треба да биде резервирано за помалку застапениот пол за да се осигури обата пола да бидат застапени во рамките на целокупните листи. Сите листи на кандидати се придржуваа кон овој услов. Од вкупно 1.679 кандидати за пратеници, 566 беа жени (33.7 отсто). Во споредба со претходните парламентарни избори, постоеше зголемување на жени носителки на кандидатски листи од вкупно 6 во 2008 на 15 во 2011 г. Конечно, 36 жени беа избрани за пратеници, во споредба со 42 во 2008 г. Ова претставува намалување од 35 на 29 отсто на жени-пратеници во Собранието.

Жените беа добро претставени во изборните комисии, а прагот од 30 отсто што го одредува Изборниот законик, беше запазен. Во 84 Општински изборни комисии околу половина од членовите беа жени, а 40 отсто од ОИК имаа претседатели од женски пол. Единствен исклучок на ова беше ДИК каде само еден од седумте члена беше жена. Набљудувањето на денот на изборите покажа дека 47 отсто од претседателите на Избирачките одбори биле жени и дека 42 отсто од членовите на ИО биле жени.

Родовите прашања не играа значителна улога во текот на изборната кампања и покрај тоа што најголем дел од политичките партии ги вклучија овие прашања во

своите изборни платформи. Одредени партии спроведоа активности за едукација на гласачите кои посебно се однесуваа на женските избирачи.

Случаите на семејно гласање покажаа благо опаѓање во споредба со парламентарните избори од 2008 г., од 18 на 15 отсто во набљудуваните Избирачки одбори. Сепак бројот на случаи останува на високо ниво бидејќи беа забележани 173 такви случаи на денот на изборите. ДИК презеде чекори за да се справи со семејното гласање, подготвувајќи „Стратегија против семејно гласање“ која беше донесена во декември 2010 г.

ХП. УЧЕСТВО НА ЕТНИЧКИТЕ ЗАЕДНИЦИ

Етничките прашања ги обликуваа најголем дел од партиските агенди. Приоритетите на двете најголеми етнички заедници – Македонците и Албанците – беа доминантни во изборните кампањи, при што учесниците во изборната трка се натпреваруваа главно пред сопствените етнички електорати.

Сочинувајќи повеќе од десет отсто од населението, останатите официјално признаени етнички заедници – Турците, Србите, Ромите, Власите и Бошњациите – главно промовираа прашањата кои ги засегнува самите нив, преку своите етнички засновани партии, кои беа дел од двете големи коалиции. Иако ваквите етнички засновани партии се придржуваа кон заедничките платформи на коалициите, тие своите кампањи ги водеа според сопствените етнички агенди, со цел да си осигурат поддршка од сопствената етничка група и да ги зголемат своите можности за влез во Собранието. Помалите етнички партии освоија 11 пратенички места, како дел од изборните коалиции.

Партиите на етничките Албанци се концентрираа на рedefинирање на статусот на својата заедница во земјата и на овие избори освоија 25 пратенички места, што е за 4 места помалку од резултатите од 2008 г. Ова главно се должеше на помалиот одсив на гласачите во изборната единица шест, во западниот дел од земјата, како и на фактот дека вкупно седум нивни партии учествуваа посебно во трката, вклучувајќи ја НД и Националната демократска преродба (НДП), кои за прв пат земаа учество во парламентарни избори.

Иако МВР презеде мерки за издавање документи за идентификација пред денот на изборите, таквите мерки не ги имаа за посебна цел помалите етнички заедници, особено Ромите, за кои немањето документи за идентификација претставува долгорочна пречка да земат учество во изборите. Изборниот законик одредува „соодветна и правична застапеност на етничките заедници во изборните органи.“ На локално ниво ова начело се однесува на оние етнички заедници кои се застапени со 20 отсто од населението во општините за кои станува збор. Ова начело главно беше почитувано по однос на членовите на Општинските изборни комисии. За Избирачките одбори пак, постоеше општо сфаќање, иако истото не е посебно пропишано, дека ваквото начело важи само за оние членови на ИО кои доаѓаат од редовите на јавната администрација, а не за оние членови кои се именуваат од политичките партии.

Поопшто, спроведувањето на ова начело во Избирачките одбори зависи од застапеноста на етничките заедници во јавната администрација, која, според одредени групи, останува на ниско ниво. Во некои случаи, примената на прагот од 20 отсто ги исклучи оние етнички заедници чија бројност е за малку под таквиот праг.⁴⁰

ХИИ. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ

Рамката за одлучување по приговори и жалби на парламентарни избори обезбедува заштита на права на изборите. Приговорите по номинациите на кандидатите, избирачките права и постапките на денот на изборите се поднесуваат до ДИК, а нејзините одлуки можат да се обжалуваат до Управниот суд. Приговорите поврзани со изборната кампања се поднесуваат до основните судови, чии одлуки пак можат да се обжалат на апелационен суд.

Покрај постоењето на вакви начини за обезбедување на можните правни лекови, не беше поднесен ниту еден приговор до судовите, а пред денот на изборите беа поднесени само три приговори до ДИК. Соговорниците на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР го оправдуваа отсуството на официјални приговори преку постоењето недоверба во постапките на органите кои одлучуваат по приговорите.

ДИК не ја појасни и не ја пропиша постапката за приговарање што резултираше во постоење недоследни и ненавремени правни лекови во текот предизборниот период. Од трите официјални приговори поднесени до ДИК, само два беа разгледувани на седница на ДИК. ДИК усвои еден од приговорите за објавување анкети за јавното мислење надвор од законскиот рок, и препорача поведување прекршочна постапка, додека пак еден приговор, упатен од страна на СДСМ за оштетување на плакати од изборната кампања, остана неразрешен поради поделените гласови во ДИК. Еден приговор што го поднесе СДСМ, кој содржеше наводи дека ВМРО-ДПМНЕ предвремено спроведувала кампања, не беше јавно разгледан.

Во неколку случаи беа поднесувани приговори до погрешни институции. Ова во голема мера се случуваше поради тесното толкување на надлежностите на органите одговорни за приговорите и жалбите и поради несоодветното разбирање на системот од страна на учесниците во изборната трка. Одреден број судии на основните судови ѝ укажаа на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека не се запознаени со сопствената улога по однос на обезбедување на заштитата на правата на кандидатите, во текот на изборната кампања.⁴¹

Исто така, Изборниот законик несоодветно го одредува процесот на приговарање во спорови поврзани со изборната кампања. Според Изборниот законик, ваквите приговори треба да се поднесуваат пред основните судови. Меѓутоа, единствената одредба што на кандидатите им дава право да поднесат приговор се сведува само на ситуации кога организатори на изборна кампања ја „попречуваат и ја оневозможуваат кампањата на противкандидатите,“ при што се ограничува правото на приговор за други видови повреди поврзани со изборната кампања.

⁴⁰ На пример, во Општина Долнени во изборна единица пет, каде турската заедница е застапена со околу 19 отсто од локалното население, според пописот од 2002 г.

⁴¹ Основните судови во Битола, Скопје, Штип и Велес.

На 11 мај, Државниот обвинител покрена истрага во врска со наводен случај на заплашување на избирачи сторен од ВМРО-ДПМНЕ, за прибирање списоци на гласачи кој ќе гласаат за ВМРО-ДПМНЕ.⁴² На 16 мај ДИК го разгледа истиот случај и одлучи да му го предаде на Државниот обвинител. На 25 мај, скоро 20 државни службеници, кои се нашле на таквите списоци, беа повикани во канцеларијата на Државниот обвинител за да дадат докази. Според Државниот обвинител, најголем дел од државните службеници не се појавиле на разговор, а тие пак што се појавиле, одрекувале дека било вршено притисок врз нив да гласаат за ВМРО-ДПМНЕ. На 3 јуни, Државниот обвинител изјави дека нема доволно докази за покренување постапка. Една друга истрага за еден сличен случај, беше исто така отфрлена на 19 мај, од страна на локалниот обвинител во Битола, по спроведување на два распити, откако заклучил дека не постоеле доволно докази за поведување постапка.

XIV. НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

Изборниот законик одредува набљудување на изборите од страна на домашни и меѓународни набљудувачи на сите нивоа на изборната администрација. Имаше 493 меѓународни набљудувачи од меѓународни организации и амбасади и 7.358 домашни набљудувачи, припадници на граѓански организации, кои за овие избори беа акредитирани од ДИК. Најбројната набљудувачка група беше МОСТ со 4.467 акредитирани набљудувачи, потоа Здружението на граѓани за хуманитарни активности СИНЕРГИЈА кое исто така испрати 1.123 набљудувачи, „Едукејшн плус Македонија“ испрати 692 набљудувачи, Младински иницијативи за дијалог и соработка – МИДС испрати 550 набљудувачи.

Домашните набљудувачи беа присутни во 83 отсто од избирачките места што ги посетија меѓународните набљудувачи. Учесниците во изборната трка исто така испратија свои овластени претставници за да го набљудуваат денот на изборите, а тие беа присутни во 96 отсто од набљудуваните избирачки места. Додека, овластените претставници добија копии од сите записници за резултатите на избирачките места, на домашните набљудувачи им беше предаден само делот кој ги содржи сумираните резултати. Во 42 отсто од набљудуваните избирачки места Избирачките одбори не ги истакнале јавно резултатите од записниците.⁴³

XV. ДЕН НА ИЗБОРИТЕ

На денот на изборите, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР и делегациите на ПС на ОБСЕ и ПССЕ го набљудуваа отворањето, гласањето и пребројувањето на гласовите во речиси 1.200 избирачки места низ целата земја. Севкупно, денот на изборите беше тивок и мирен, покрај одредени неодговорни тврдења на политички партии за постоење неправилности. Беа регистрирани само мал број технички неправилности. Официјалните податоци на ДИК го одредија одсивот на избирачите на 63,5 отсто.

⁴² *A1 Телевизија* поднесе информации до Државниот обвинител кои имаа за цел да докажат дека ВМРО-ДПМНЕ им наложила на раководители на државни институции да поднесат списоци со по најмалку 15 лица кои ќе ја поддржат партијата, а за возврат ќе добијат вработување или други придобивки.

⁴³ Член 118(3) од Изборниот законик пропишува резултатите јавно да бидат објавени и истакнати во избирачкото место.

Предвременото гласање за болните и изнемоштените лица, затворениците, внатрешно раселените лица (ВРЛ) и за гласачите надвор од земјата, се одржа на 4 јуни. Севкупната оценка беше позитивна во 54 од 55 набљудувани случаи во земјата. Немаше проблеми поради фактот што одредени затвореници не беа запишани во избирачкиот список, а постоеја неколку случаи кога тајноста на гласањето не се почитуваше при гласањето во домовите на болните и изнемоштените лица.

Набљудувачите позитивно го оценија отворањето на избирачките места во 114 од 116 посетени избирачки места. Набљудувачите забележаа дека 26 од посетените избирачки места не биле отворени на време. Меѓутоа, ваквите доцнења беа краткотрајни и не влијаеја на правата на избирачите.

Процесот на гласање беше оценет добро или мошне добро во 97 отсто од посетените избирачки места, без забележливи значителни разлики меѓу местата со етнички Албанци и Македонци, ниту пак меѓу урбаните и руралните средини. Работењето на Избирачките одбори беше оценето добро и мошне добро во 94 отсто од избирачките места, а разбирањето на постапките на гласањето од страна на нивните членови, беше оценето позитивно во 94 отсто од набљудувањата. Просториите за гласање беа оценети како несоодветни и пренатрупани во едно на дваесет набљудувања.

Неправилностите во постапката кои беа увидени во текот на процесот на гласање вклучија: 115 случаи на проблеми со тајноста на гласањето (10 отсто), главно поради распоредот во избирачките места; 38 случаи на несоодветно запечатени гласачки кутии (3 отсто) и 173 случаи на семејно гласање (15 отсто).

Пребројувањето на гласовите беше оценето добро или мошне добро во 100 од вкупно 114 Избирачки одбори кои беа набљудувани. Иако беа увидени одредени процедурални грешки во текот на пребројувањето на гласовите, се чинеше дека тие немаат влијание на севкупната оценка на процесот. Во 42 Избирачки одбори каде се набљудуваше пребројувањето, копиите од записникот со резултатите не беа објавени и поставени во избирачките места. Сумирањето на резултатите од гласањето беше набљудувано во 80 од вкупно 84 Општински изборни комисии и истото беше оценето добро и мошне добро во 98 отсто од набљудувањата. Од една страна, беа увидени разлики во одредени записници на Избирачките одбори, но сите беа задоволително разрешени на ниво на ОИК. Севкупно, сумирањето на резултатите во Општинските изборни комисии се чинеше добро организирано и транспарентно, а членовите на Општинските изборни комисии дека добро ги разбираат постапките.

Меѓу позитивните настани што беа забележани од набљудувачите беа многуте случаи кога Општинските изборни комисии и Избирачките одбори презедоа проактивни чекори за спречување на неправилности и се справуваа со потенцијалните проблеми штом истите ќе се појавеа.

ДИК започна да ги објавува резултатите во текот на изборната ноќ и ги постави на својата интернет страница, поделени според изборни единици, општини и избирачки места. Конечните резултати ДИК ги објави на 14 јуни.

XVI. НАСТАНИ ПО ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ

На денот на изборите, до ДИК беа поднесени вкупно 16 приговори во врска со неправилности и во врска со сумирањето на резултатите, при што во неколку имаше барање за поништување на резултатите во одредени избирачки места. ДИК, на 9 јуни, на отворена седница ги разгледа сите приговори и одлучи навремено по сите. Во текот на одлучувањето беа присутни претставници на партиите, при што им беше дадена можност да дадат објаснување за секој од поднесените приговори.

Беше усвоен еден приговор поднесен од ПОДЕМ, при што ДИК и наложи на ОИК во битолските избирачки места бр. 33 и 80 да ги додаде, во полза на оваа партија 18-те гласови кои недостасуваа, меѓутоа ова не влијаеше на севкупните резултати. ДИК ги отфрли сите останати приговори бидејќи биле неосновани. Приговорите поднесени од ОМ беа отфрлени врз основа на тоа дека не постоела забелешка во записникот на соодветниот ИО и соодветната ОИК, што упатува на тоа дека оваа партија приговарала до ИО. Иако законот одредува дека во случај на наводни неправилности се прави забелешка во записникот на ИО и на ОИК, во него не се одредува дека партијата претходно мора да го упати приговорот до ИО за да може да поднесе приговор до ДИК. Случаите на наводно фотографирање на обележани гласачки ливчиња беа препратени во МВР за натамошна истрага.

Пет одлуки на ДИК беа обжалени пред Управниот суд, една од страна на НД и четири од страна на ОМ. Судот ги потврди одлуките на ДИК во сите пет случаи. Заседанијата на судот беа отворени за јавноста во рамките на што не беа доставени дополнителни докази во прилог на случаите. Сите одлуки и беа уредно соопштени на јавноста и беа објавени на интернет страниците на Управниот суд и ДИК.

Два настана кои се случија веднаш по изборите ја подигнаа загриженоста на соговорниците. Во текот на изборната ноќ, во текот на официјалната прослава на ВМРО-ДПМНЕ, во центарот на Скопје, беше убиен млад човек, при што еден член на специјалната полициска единица беше осомничен дека е одговорен за неговата смрт. Цели два дена, МВР одрекуваше дека било сторено кривично дело пред, конечно, да ја уважи смртта и одговорноста на членот на специјалната полициска единица. Следеа серија секојдневни протести против МВР и воопшто против полициската бруталност. Во текот на пишувањето на извештајов, случајот сеуште се истражува.

Денот по изборите, лидерот на опозициската ОМ, Г-дин Бошковски, беше уапсен под сомнеж за незаконско финансирање на изборната кампања и злоупотреба на службена должност.⁴⁴ Неговото приведување во централното подрачје на Скопје од страна на маскирани полицајци од специјалната полициска единица, беше снимено и објавено на интернет на каналот на YouTube на МВР. Моментот на неговото апсење, според одредени соговорници, е сомнителен.

XVII. ПРЕПОРАКИ

ОБСЕ/ОДИХР ги нуди следниве препораки за разгледување од страна на органите на власта, политичките партии и граѓанските организации во поранешната

⁴⁴ Член 165-а и 353 од Кривичниот законик.

југословенска Република Македонија. Овие препораки треба да се разгледуваат заедно со другите препораки што претходно беа понудени од страна на ОБСЕ/ОДИХР. ОБСЕ/ОДИХР е подготвена да им помогне на органите на власта натамошно да го подобрат изборниот процес.

A. ПРИОРИТЕТНИ ПРЕПОРАКИ

1. Органите на власта треба да ја разгледаат можноста за развивање на механизми за заштита кои ќе осигурат доволно одвојување на државата од партијата, како што одредува став 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 г. Постојните законодавни механизми на заштита, како што е Членот 9 од Изборниот законик, треба да се толкуваат на начин со кој ќе се спречи инхерентниот конфликт на интерес кој се јавува меѓу извршните позиции на власта, за што е потребна независност, и позициите да се биде кандидат, кои се стремат кон остварување политичка полза. Ваквите одредби исто така можат да бидат надополнети и да вклучуваат извршни механизми.
2. Треба да се разгледа можноста за справување со сите недостатоци и сета двосмисленост на Изборниот законик кои беа идентификувани во текот на изборниот процес, вклучувајќи ги оние кои посебно се споменати во овие препораки. За таа цел, треба да се спроведе сеопфатен процес на консултации, доволно време однапред, пред одржување на следните изборите.
3. Пред подолго време веќе требаше да се изврши целосна ревизија и исправка на избирачкиот список. Ова треба да се стори по спроведување на пописот во октомври 2011 г. Ревизијата и исправката треба да се фокусираат на ставките во списокот кои се однесуваат на починатите лица и граѓаните кои престојуваат во странство.
4. Обвинувањата за заплашување на избирачите треба, во најкус можен рок, целосно и ефективно, да бидат истражени од органите на власта, а оние кои ќе бидат најдени дека се одговорни за тоа, да бидат обвинети. Граѓаните треба да бидат охрабрени да ги пријавуваат такви обвинувања со поднесување докази кои можат да бидат верификувани.
5. Треба да се преземат чекори за разрешување на конфликтите на интерес во врска со контролата врз приватните радиодифузери од страна на лица кои се вклучени во политиката. Ваквата пракса е спротивна на законот и го поткопува избалансираното политичко известување во текот на изборната кампања.
6. Треба да се воведат пократки рокови за донесување на судските одлуки по приговорите поднесени од страна на Советот за радиодифузија, против радиодифузерите, во текот на изборната кампања и предизборниот период. Со ова ќе се осигури можноста Советот за радиодифузија навремено да ги спроведува прописите и ќе им даде можност на радиодифузерите брзо и ефикасно да обезбедат правен лек во случаи кога им се повредени правата.

Б. ДОПОЛНИТЕЛНИ ПРЕПОРАКИ

Законска рамка

7. Органите на власта треба да го ревидираат постојниот систем на распределба на мандатите во изборните единици надвор од земјата, за да обезбедат сигурност дека потребните гласови од дијаспората за избор на пратеници во Собранието, нема значително да го потценуваат еднаквото избирачко право, што е гарантирано со Устав и со Изборниот законик.
8. Треба да се осигури избирачкото право на членовите на Избирачките одбори во странство и оние граѓани кои се евидентирани дека престојуваат во странство помалку од три месеци.
9. Изборниот законик треба јасно да одредува дека избирачките права на осудените лица на казна затвор во траење од повеќе од шест месеци, повторно им се доделуваат откако ќе ја издржат таквата казна.

Изборна администрација

10. Голема придобивка за успешно спроведување на идните избори може да се постигне преку донесување навремени и сеопфатни прописи кои ќе даваат насоки за изборниот процес и ќе ги компензираат недостатоците или недоследностите на Изборниот законик.
11. За да се подобри транспарентноста, записниците од седниците на ДИК може да бидат достапни до јавноста.

Запишување на избирачите

12. Информациите кои ги опишуваат постапките за запишување во избирачкиот список на граѓаните кои престојуваат во странство, треба да се објавуваат во земјите во странство, доволно време однапред, пред одржување на следните избори.

Изборна кампања

13. Прописите за изборната кампања треба целосно да се почитуваат и извршуваат. Органите на власта можат да ја разгледаат можноста за изменување на оние прописи за кои повеќето партии сметаат дека се премногу рестриктивни, како оние за ограничување на периодот на изборната кампања, оние кои ги одредуваат активностите на изборната кампања и оние кои го одредуваат истакнувањето на плакати.
14. Кампањите за едукација на избирачите, без разлика дали ги спроведуваат органите на власта, граѓанските организации или политичките партии, треба да се фокусираат на тајноста на гласањето, што претставува главна алатка за борба против заплашувањето или користењето притисок за да се влијае врз слободата на изборот на гласачот. Избирачите треба да се охрабруваат да тие да настојуваат да им се почитува тајноста на гласот.

Финансирање на изборната кампања

15. Одредбите за финансиското известување за изборната кампања треба да се прошират за да одредуваат поделотворни механизми за ревизија. Исто така треба да се разгледа можноста за усвојување подетален образец за финансиското известување со што ќе им биде наложено на организаторите на изборни кампањи да ги објавуваат трошоците според посебни ставки.
16. Треба да се воведат рокови за ревизија на финансиските извештаи пред денот на изборите. Надлежните институции треба да ги засилат своите ресурси за да овозможат прецизна и навремена ревизија на финансиските извештаи.
17. Разликите во видот на максималните износи на донациите за изборната кампања за поединци и правни лица, треба да се измени. Постојните одредби се дискриминаторски и неправедно им даваат предност на покрупните субјекти.

Медиуми

18. При назначување на членови на Советот за радиодифузија, треба да се даде приоритет на професионализмот и непристрасноста на кандидатите за членови, наместо политичката поврзаност на таквите членови. Ова е особено значајно откако со измените на Законот за радиодифузна дејност донесени на 18 јули, бројот на членовите на ова тело се зголеми од 9 на 15.
19. Со цел да ја задржи својата значителна независност, на Советот за радиодифузија му треба наменска и соодветна финансиска поддршка.
20. Можат да се вклучат детални правила за преставувањата на изборната кампања во медиумите во Законот за радиодифузна дејност и Изборниот законик, наместо истите да се донесуваат за секои избори посебно.
21. Независноста на јавниот радиодифузер може да се зацврсти ако се осигури негово соодветно финансирање .

Учество на жените

22. Органите на власта треба да посветат поголемо внимание на праксата на семејно гласање, која е особено присутна кај помалите етнички заедници. Органите на власта треба да ги истражат начините за елиминирање на оваа пракса и да настојуваат на доследно спроведување на Член 112 од Изборниот законик.

Набљудување на изборите

23. Изборниот законик или изборните прописи треба јасно да одредуваат дека домашните и меѓународните набљудувачи имаат право да добијат копии од сите записници од резултатите од Избирачките одбори и Општинските изборни комисии, наместо само копии од делот кој се однесува на сумираните резултати.

24. ДИК и Општинските изборни комисии треба да ја осигурат примената на условот за јавно истакнување на копиите од записниците од резултатите, во Избирачките одбори, веднаш по завршување на пребројувањето на гласовите.

Приговори и жалби

25. Постапките за приговори и жалби треба да се поедностават и да се објават насекаде. ДИК треба да усвои детални постапки за начинот на поднесување и одлучување по приговорите за да осигури доследно и делотворно применување на Изборниот законик.

26. Треба да се разгледа можноста за бришење на ограничувањето од Член 73 од Изборниот законик што им ги ограничува правата на изборните кандидати да можат да приговараат единствено на дејства преземени од страна на изборни кандидати.

27. Член 31(2)(35) од Изборниот законик, кој ја овластува ДИК да врши увид во изборниот материјал по доставен приговор, но ако има најмалку два такви приговори за соодветното избирачко место, треба да се избрише бидејќи го поткопува правото на делотворен правен лек. Не треба да постои услов за бројот на поднесени приговори пред истите да бидат разгледани.

28. Член 105 од Изборниот законик треба да биде појаснет со цел јасно да одредува дали постои или не постои услов, при поднесување приговор до ДИК на денот на изборите, таквиот приговор прво да биде забележан во записникот на соодветниот ИО или соодветната ОИК.

АНЕКС: КОНЕЧНИ РЕЗУЛТАТИ

Бр.	Партија / Коалиција	Освоени гласови	%	Бр.на места
1.	Партија за нова демократија – НД	19.958	1,78	0
2.	Партија на обединети демократи на Македонија – ПОДЕМ	4.395	0,39	0
3.	Социјалдемократска унија – СДУ	2.270	0,20	0
4.	Демократска унија на Албанците – ДУА	4.517	0,40	0
5.	Коалиција на ВМРО-ДПМНЕ	438.138	38,98	56
6.	ВМРО–Народна партија – ВМРО-НП	28.217	2,51	0
7.	Демократска унија за интеграција – ДУИ	115.092	10,24	15
8.	Демократска партија на Албанците – ДПА	66.315	5,90	8
9.	Политичка партија Достоинство – ППД	8.837	0,79	0
10.	Коалиција на СДСМ	368.496	32,78	42
11.	Национална демократска унија – НДУ	470	0,04	0
12.	Либерално-демократска партија – ЛДП	16.551	1,47	0
13.	Социјал-демократска партија на Македонија – СДПМ	1.807	0,16	0
14.	Демократска десница	1.517	0,13	0
15.	Европска партија на Македонија	130	0,01	0
16.	Партија за демократски просперитет – ПДП	277	0,02	0
17.	Национална демократска преродба – НДП	29.996	2,67	2
18.	Обединети за Македонија – УМ	17.081	1.52	0

- 1.156.049 лица гласаа, а одзивот беше 63,48 отсто.
- Имаше 1,124,064 важечки гласачки ливчиња и 31.985 неважечки гласачки ливчиња.
- За гласањето надвор од земјата (т.е. во изборните единици седум, осум и девет) имаше 7.213 регистрирани гласачи од кои 4.088 го дадоа својот глас, а одзивот надвор од земјата беше 56,67 отсто.
- Во изборните единици седум, осум и девет имаше 3.972 важечки гласачки ливчиња и 116 неважечки гласачки ливчиња.
- Сите 3 пратенички места во изборните единици седум, осум и девет беа распределени на коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ.

[Извор: Интернет страница на ДИК (<http://217.16.84.11/Default.aspx>)]

За ОБСЕ/ОДИХР

Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОБСЕ/ОДИХР) е главна институција на ОБСЕ за обезбедување помош на земјите членки „за обезбедување на целосно почитување на човековите права и основните слободи, за придржување кон владеењето на правото, за унапредување на начелата на демократијата и (...) за изградба, зацврстување и заштита на демократските институции, како и унапредување на толеранцијата во целото општество“ (Документ од самитот во Хелсинки од 1992 г.). Ова се нарекува Човекова димензија на ОБСЕ.

ОБСЕ/ОДИХР со седиште во Варшава (Полска) беше создадена во 1990 г. како Канцеларија за слободни избори на Самитот во Парис, а започна со работа во мај 1991 г. Една година подоцна, името на Канцеларијата беше променето за да го отсликува својот проширен мандат и да ги вклучи човековите права и демократизацијата. Денес во своите редови вбројува кадар од 130 лица.

ОБСЕ/ОДИХР е водечка агенција во Европа во полето на **набљудување на избори**. Секоја година таа го координира и го организира испраќањето на илјадници набљудувачи кои имаат за цел да оценат дали изборите во регионот на ОБСЕ се спроведуваат во согласност со Заложбите на ОБСЕ, другите стандарди за демократски избори и националното законодавство. Нејзината единствена методологија обезбедува детална слика за целиот изборен процес. Преку проекти за поддршка, ОБСЕ/ОДИХР им помага на земјите членки на ОБСЕ да ја подобрат својата изборна рамка.

Активностите за **демократизација** на канцеларијата вклучуваат: владеење на правото, законодавна поддршка, демократско владеење, миграција и слобода на движење и родова еднаквост. ОБСЕ/ОДИХР секоја година спроведува одреден број специјално наменети програми за поддршка кои се стремат да ги развиваат демократските структури.

ОБСЕ/ОДИХР исто така им помага на нејзините земји членки во исполнувањето на нивните обврски во унапредувањето и заштитата на човековите права и основните слободи во согласност со заложбите на човековата димензија на ОБСЕ. Ова се остварува преку работа со најразлични партнери заради градење соработка, капацитети и обезбедување експертиза за тематски области, вклучително и оние за човековите права, во рамките на борбата против тероризмот, унапредувањето заштитата на човековите права кај лица жртви на трговија со луѓе, едукација и обука за човекови права, следење на и известување за човековите права, како и женските човекови права и безбедност.

На полето на **толеранцијата и недискриминацијата**, ОБСЕ/ОДИХР им обезбедува поддршка на своите земји членки при зацврстувањето на нивниот одговор кон омразата и случаите на расизам, ксенофобија, анти-семитизам и други форми на нетолеранција. Активностите на ОБСЕ/ОДИХР поврзани со толеранцијата и недискриминацијата се фокусираат на следниве области: законодавство; обука за органите на прогонот; следење, известување и проследување на справувањето со кривични дела и инциденти поврзани со омраза, како и едукациски активности за унапредување на толеранцијата, почитта и взаемното разбирање .

ОБСЕ/ОДИХР игра советодавни улога за нејзините земји членки по однос на нивните политики кон **Ромите и Синтите**. Таа го унапредува градењето на капацитетите и вмрежувањето на заедниците на Ромите и Синтите и го поттикнува учеството на претставниците на Ромите и Синтите во органите за креирање на политиките.

Сите активности на ОБСЕ/ОДИХР се спроведуваат преку блиска координација и соработка со земјите членки на ОБСЕ, институциите на ОБСЕ и нејзините канцеларии на теренот, како и со другите меѓународни организации.

Повеќе информации се достапни на вебсајтот на ODIHR (www.osce.org/odihr).